

Vályi Gábor

Szervezetszociológia; család és életmód

A követelménymodul megnevezése:
A szociális segítség alapfeladatai

A követelménymodul száma: 1356-06A tartalomelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-012-50

SZERVEZETSZOCIOLÓGIA; CSALÁD ÉS ÉLETMÓD

ESETFELVETÉS–MUNKAHELYZET

Tegyük föl, hogy azt kérik, válaszoljon 10 kijelentésben erre a kérdésre: „Ki vagyok én?”.

Ezt követően a 10 kijelentést csoportosítva, láthatóvá válna, hogy hány kijelentése kötődik valamely szervezethez való tartozáshoz. Például: "tanuló vagyok, családban élek, XY cég a mobiltelefonom szolgáltatója, az interneten a VZ levelező programon keresztül chatelek" stb. A kijelentések többsége ilyen típusú lesz; ebből arra következtethetünk, hogy önmagunkat csak szervezetekkel való összefüggésben tudjuk meghatározni.

Az egyik ilyen szervezet a család. A másik ilyen szervezet pl. az iskola. S biztos ismeri ezeket a mondatokat, melyek vagy a családban, vagy az iskolában hangzanak el nem is ritkán:

- Az a tied, amit megeszel.
- Minden erőfeszítés felesleges, mert az életben úgyis mindig csak az ügyeskedők boldogulhatnak.
- Erőlködj csak, mert ha erős vagy és kitartó, ki tudsz majd emelkedni, sikeres lehetsz.
- Bármit teszel, nem tudsz te sem úrrá lenni a hátrányos helyzeteden.
- Minket mindenhol kinéznek, bármit is tennénk.
- A tanároknak mindig igazuk van.
- Tanulj, mert csak a tanulással tudsz kiemelkedni innen; a tanulás az egyetlen esélyed a boldogulásra.

Az előbb említett hátrányos helyzetről gyerekek, tanulók, egyetemi hallgatók szokták mondani:

- A hátrányos helyzet azt jelenti, hogy a társadalom nem tud minden egyes emberről kellő módon gondoskodni.
- A hátrányos helyzet egy állapot, pl. a hajléktalanok, a magányosan élő emberek hátrányos helyzetűek.
- Általában az anyagiak, a pénz hiánya okozza a hátrányos helyzetet. Nálunk az anyám is diplomás, de csak utcát tudna seperni. Régebben mindenkinek volt munkája, amikor még a kemény és szigorú rendszer volt. Most sokan nem tudják fenntartani magukat, nem tudják eltartani a családjukat.

A fenti mondatok mentén már lehetne értékekről, normákról és életmódról összefüggéseket mondani. Ezeket az összefüggéseket vizsgáljuk meg e tananyagban.

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

Feladat:

A feladatot párban oldják meg; válasszon magának munkatársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot! (Mindketten azonos feladatot oldjanak meg, de mindketten a saját füzetükben dolgozzanak!)

Beszélje meg munkatársával, majd fogalmazza meg, hogy Ön hogy gondolja a család és a szervezetek viszonyát az életmóddal kapcsolatban! Próbálja meg körülírni a család, a szervezet, az életmód szavak jelentését, értelmezését!

The form consists of a large rectangular area with horizontal lines for writing. A diagonal watermark reading "MUNKANYELV" is overlaid across the area. The lines are spaced evenly and extend across the width of the form.

INTÉZMÉNY, SZERVEZET, CSALÁD – RENDSZERBEN

1. Intézményrendszer

A szociális gondoskodás történeti fejlődésének eredményeképpen az állam, illetve az állami intézmények, s ezek szervezeteinek feladatává vált a szociálpolitika kialakítása és végrehajtása. Az ember élethez való jogának biztosítása és szociális biztonságának megteremtése, illetve szavatolása elsődlegesen az állam feladata; ezt a feladatát az állam a szociális igazgatás megszervezésén keresztül látja el, részben közvetlenül az igazgatási szervezetével és saját hatósági, jogi, irányítási, pénzügyi eszközeivel, részben pedig az e célra létrehozott, fenntartott és működtetett intézményrendszer útján.

A szociális igazgatás a szociálpolitika gyakorlati megvalósításának a megszervezését jelenti; a szociálpolitika végrehajtása a feltételekről való gondoskodást, továbbá az intézmények létrehozását és működtetését foglalja magában.

A szociális igazgatás szervezetére, feladataira, hatáskörére, működésére, eljárására és a szociálpolitika végrehajtására vonatkozó állami döntések meghozatala jogszabályok formájában történik. Ezen jogszabályok többsége az államigazgatási jogágba tartozik, de esetenként polgárjogi és családjogi normáknak is van szociálpolitikai tartalma.

Az emberek alapvető szociális jogait az Országgyűlés által elfogadott alkotmány tartalmazza. E alapvető jogok összefoglalva:

Az állam

- a rászorulókról kiterjedt szociális intézkedésekkel gondoskodik,
- a jogegyenlőség megvalósulását az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedésekkel is segíti,
- az ellátáshoz való jogot a társadalombiztosítás útján és a szociális intézmények rendszerével valósítja meg.

Mindenkinek joga van a szociális biztonsághoz; öregség, betegség, rokkantság, özvegység, árvaság és önhibájukon kívül bekövetkezett munkanélküliség esetén a megélhetésükhöz szükséges ellátásra jogosultak.

Az 1993-ban hatályba lépett szociális törvény célja, hogy a szociális biztonság megteremtése és megőrzése érdekében meghatározza az állam által biztosított egyes szociális ellátások formáit, szervezetét, a szociális ellátásokra való jogosultság feltételeit, valamint érvényesítésének garanciáit. A törvény kimondja, hogy a szociális ellátás feltételeinek biztosítása az állam központi szerveinek és a helyi önkormányzatoknak a feladata.

A szociális igazgatás legfelső szintű országos hatáskörű szerve a szakminisztérium, mely az egész szociális ágazat felelőse és irányítója. A minisztérium feladatai részben a kormányzati munkához, részben pedig az ágazat irányításához kapcsolódnak.

A helyi önkormányzatokról szóló 1990-ben megalkotott törvény szerint a szociális alapellátásról a települési önkormányzat, míg az azt meghaladó szociális közszolgáltatásokról a megyei (fővárosi) önkormányzat köteles gondoskodni. Az önkormányzati törvénynek ezt az általános szabályát a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993-as törvény és más jogszabályok töltik meg konkrét tartalommal. Eszerint az önkormányzatok ellátási kötelezettsége keretében a települési önkormányzat – a fővárosban a kerületi önkormányzat – köteles biztosítani az alapellátást. Ezt az ellátást saját fenntartású intézményei vagy más szervezet(ek) által fenntartott intézmények útján tudja teljesíteni.

2. Szervezet

A szervezet két vagy több személy között létrejövő „egyezmény” egy közös cél elérésére, mely részükről tartós együttműködést feltételez.

Ezt kibontva:

A szervezet két vagy több ember csoportja, akik úgy vélik, hogy valamely közös célt együttesen el tudnak érni; egy olyan célt melyet külön-külön nem valósíthatnak meg. A célok nagyon széles skálán mozoghatnak: alapvető emberi szükségletek és biztonsági szükségletek kielégítésétől egészen a komplex és bonyolult termékek előállításáig illetve ezek szolgáltatásáig. Bármilyen vonatkozásban az emberek a szervezeten belül kommunikálnak, határoznak, konfliktusokat oldanak meg, aktivitást fejtenek ki és együtt tanulnak.

Közös elemek a szervezet meghatározásában:

- emberek egyesítése egy csoport alakítása érdekében,
- fenntartott interperszonális interakciók,
- abban való hit, hogy egy csoport megvalósíthat olyan célokat, melyeket az egyén nem tud egyedül megvalósítani,
- közös célok,
- az aktivitás koordinálása.

A szervezetekre általában igazak az alábbi kijelentések:

- hierarchikus szervezettségűek,
- az autoritást szisztematikusan elosztják,
- csapatmunkát feltételeznek,
- döntéseket hoznak,
- konfliktusokat gerjesztenek,
- rendelkeznek egy szervezeti kultúrával,
- szocializálják az embereket,
- problémákat oldanak meg,
- gazdasági, politikai és törvényes erők által (is) befolyásoltak.

Hogy a téma tárgya és fókuszja a család, a családi életmód? Ez nem kis részben szervezeti kérdés is, ezért érdemes a családi életmódot a szervezetszociológia és a szervezetpszichológia felől megközelíteni.

Szervezet tehát a család, az óvoda az iskola, a munkahely stb. A világ, amelyben élünk, szervezetekre bontható, szervezetek nélkül elképzelhetetlen az emberi élete. Az egyes szervezetek működése más szervezetek működésétől függ, ezekkel nemegyszer szoros kölcsönhatásban van. Az egyes ember nem „makrostruktúrák”, nem óriásszervezetek, hanem társadalmi intézmények egyes szervezeteivel kerül kapcsolatba, e szervezetekhez való viszonyát tudja megfogalmazni, meghatározni.

A társadalmi intézmény a normák és értékek egymással összefüggő, tevékenységekre vonatkozó, az intézmény szervezetei által elfogadott rendszere, melyek a társadalmi életet szervezik oly módon, hogy a társadalom tagjai a társadalom számára szükséges funkciókat ellássák. Az intézmények lényegét a normák, s a mögöttük álló értékek alkotják, s e normák szerepeket határoznak meg, amelyeket a különböző státusokat betöltő személyeknek el kell játszani; Pl.: anya, gyermek, testvér, diák stb. státusa, pozíciója.

Az intézmények fajtái: a család, a szociális rendszer, az oktatási rendszer, a gazdasági rendszer, a települési és regionális önkormányzatok rendszere, a kormányzat (mindegyikhez rendelhető pusztán szakmai, illetve szakmai és politikai, valamint politikai eszmerendszer .

3. A család

A család a társadalmi intézmények, társadalmi csoportok egyike; mint ilyen: szervezet. **A család a társadalmi kiscsoportok egyike.** A csoport személyek olyan együttese, akiket valamilyen jól körülhatárolható közös ismérvek jellemeznek, kötnek össze. A kiscsoport jellemzője a kis létszám; a tagok személyesen ismerik egymást, egymással szoros kapcsolatban vannak.

A család olyan emberek csoportja, akiket közvetlen rokonsági kapcsolat fűz össze, s a család felnőtt tagjai vállalják a gyermekek gondozásának felelősségét.

A rokonság azokat az emberi kapcsolatokat foglalja magába, amelyek házasság vagy leszármazás révén jönnek létre. A házasság társadalmilag elismert és jóváhagyott szexuális közösség két felnőtt között.

Ez az utóbbi mondat már tartalmaz értékítéletet.

Feladat:

A feladatot párban oldják meg; válasszon magának munkatársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot! (Mindketten azonos feladatot oldjanak meg, de mindketten a saját füzetükben dolgozzanak!)

A családtól meg kell különböztetnünk a háztartást.

A háztartás az együtt lakó és a megélhetés költségeit megosztó, együtt fogyasztó – pl. étkező, tárgyakat, eszközöket közösen használó – emberek csoportja; akik nem feltétlenül állnak egymással rokon kapcsolatban.

Attól függően, hogy kik élnek együtt a háztartásban, megkülönböztetünk háztartástípusokat:

- A nukleáris családi háztartásokra jellemző, hogy ezekben egyetlen nukleáris család tagjai élnek (nukleáris család; családmag: a házaspár, a házaspár gyerek(ek)kel, egy szülő gyerek(ek)kel).
- A kiterjesztett családi háztartásokban a nukleáris család tagjain kívül más, ehhez a családmaghoz nem tartozó rokonok is együtt élnek (pl. nagyszülők, egyedülálló testvér).
- A több családmagból álló háztartásokban lehet
 - törzscsalád-háztartás; a szülők az egyik házas gyermekükkel élnek együtt,
 - a házas szülőkből és több házas gyermekükből álló háztartás (a köznyelv ezt is nevezi nagycsaládnak),
 - a házas testvérek együttélése egy háztartásban.

ÉRTÉK ÉS NORMA, SZÜKSÉGLET ÉS MOTIVÁCIÓ

1. Érték és norma összefüggése

A családok életét, életvitelét meghatározza értékrendjük; az, hogy mit tart a család, s annak tagjai fontosnak, mi irányítja és befolyásolja, mi határozza meg gondolkodásukat, viselkedésüket, családon belüli és azon kívüli kapcsolataikat.

Nehezen értheti meg egymást két ember, ha az egyik számára a szociális értékek, míg a másik számára a pénz, a haszon, a mindenáron való önérvényesítés a fontos.

A gyerekeknek az értéket a szülők közvetítik. Ha a szülők, rokonok értékrendje közel azonos, s ennek megfelelően is cselekszenek, akkor lehetséges, hogy a gyerekek is e értékek mentén fognak élni.

Az értékek szervezik és tagolják az ember életét; befolyásolják és szabályozzák a testi és a lelki energiák felhasználását, behatárolják és kifejezik az ember társadalmi hovatartozását és társadalmi énjét. Neurofiziológiai és neuropszichológiai szempontból az történik, hogy az ember belső állapotának megfelelően elutasít vagy előnyben részesít külső ingerhatásokat. Az eredetileg közömbös ingerhatások jelentést nyernek. A társadalom, s így a családok értékjelenségei nem létezhetnek a környezetükben lévő dolgok és jelenségek, szituációk valamit kifejező szimbolizáció nélkül; minden érték valamit képvisel és szimbolizál is. Az értékeknek van objektív jelentésük, és van csoportthatásuk. Minden esetben valamilyen jelenségről, szituációról, vagy éppen egy tárgyról van szó, s ezeknek az aktuális érdeméről, jelentőségéről van szó; ez az érdem kétféle lehet. A legáltalánosabb kategória a jó és a rossz.

A jelentőségtulajdonítás és az értékképződés szorosan összefügg egymással. Az értékek az ember életének az értelmét bástyázzák körül; az értékképzés azzal függ össze, hogy az ember minek tulajdonít jelentést és jelentőséget. **Az értékek rendszerszerűen és hierarchikusan szerveződnek. Az egyik érték igenlése egy másik érték alacsonyabbra értékelésével, vagy éppen elutasításával jár.** Az értékek nem egyszerű leképezései a szükségleteknek és az érdekeknek. Elképzelhető, hogy rendelkezik az ember érdekével ellentétes, vagy éppen nem megegyező értékkel, értékeléssel, csak hogy ez a feszültség nem lehet tartós. Viszont teljes összhang sem létezik.

A dolgok és helyzetek, szituációk emberek által válnak értékké; az értékek hordozói mindig az emberek. De az egyes emberek, személyek nem önmaguktól, nem személyes akaratukból és egyéni kívánságaikból építik fel saját értékeiket. Az egyes ember fölötti értékrendszerek és értéktudat a történelmi sors és a cselekvés szerves része. Csoportok, így a családok értékrendje nem független a tagjaitól, itt nem jön szóba a kollektív tudat. A családok értékrendjét meghatározó tényező a közös történelmi sors.

A normák azt írják elő, hogyan kell lennie a dolgoknak, helyzeteknek. Egy értékből több norma is levezethető. Pl. az egyenlőség, mint értékből levezethető a férj és a feleség, a testvérek, vagy éppen a lokális, regionális közösségek egyenlősége. Egy adott normának többféle érték lehet a forrása.

Az érdek az egyes ember, illetve a csoport (itt most a család), vagy a társadalom tevékenységének indítéka, amely a szükségletek kielégítésére ösztönöz. Megkülönböztetünk egyéni, közösségi, családi, csoport-, nemzeti és társadalmi érdeket. Az érdek alapvetően objektív; a mindenkor társadalmi viszonyok határozzák meg. Ugyanakkor az érdek felismerésében és érvényesítésében fontos szerepet játszik a szubjektív tényező is. A különféle érdekek természetükből adódóan egymással ellentétbe kerülnek. Az ellentét lehet kibékíthető vagy kibékíthetetlen.

Feladat:

A feladatot párban oldják meg; válasszon magának munkatársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot! (Mindketten azonos feladatot oldjanak meg, de mindketten a saját füzetükben dolgozzanak!)

Beszélje meg munkatársával, majd írja le, hogy mit ért Ön

- objektív vagy szubjektív tényezőn,
- kibékíthető vagy kibékíthetetlen ellentétben,
- családi érdeken!

MUNKANYAG

2. Szükséglet és motiváció összefüggése

Az érdekek a szükségletek kielégítésére ösztönöz. Az értékek nem egyszerű leképezései a szükségleteknek és az érdekeknek. – fentebb ezt mondtuk. Most nézzük meg a szükségletek tartalmát és lényegét, s a szükségletek és a motiváció összefüggését!

Az emberi cselekvések mögött, ha e cselekvéseket megfigyeljük és elemezzük, észrevehetjük a cselekvéseket determináló (meghatározó) szükségletet és motivációt.

A szükséglet "hiányjelzés" az ember szervezetében; ha a szükséglet tartós, egészségkárosodás következhet be. A szükséglet pszichológiai megfelelője a drive; jelentése itt most: hajtóerő. A drive a szükséglet nyomán kialakuló belső késztetés, a cselekvés, viselkedés hajtóereje. A drive feladata a szervezet energizálása, de nem feladata az irányítás; tehát a drive nem mutatja meg, hogy a szervezet mit csináljon az adott szükséglet kielégítése érdekében, csak az ehhez szükséges hajtóerőt adja.

A szükségletek csoportosíthatók úgy, hogy

- vannak általános és speciális, illetve
- hiány- és növekedési szükségletek.

A hiány- és növekedési szükségletek az általános szükségletekhez tartoznak; az általános szükségletek jellemzője, hogy rendszerbe, hierarchiába rendeződnek, egymásra épülnek. Abraham Maslow rendezte hierarchiába a szükségleteket; felfogása szerint a szükségletek és a belőlük eredő motivációk akkor fejtik ki hatásukat, amikor az alacsonyabb rendű szükségletek és motivációk már kielégülhettek. Maslow rendszerében az öt szükséglet közül három alacsonyabb rendű, ún. hiányszükséglet, s a két ún. növekedési szükséglet a magasabb rendű szükséglet.

A motiváció a szocializáció során alakul ki; a motiváció a szükségletekből ered. Motiváció alatt azt a készséget értjük, amikor az ember egy meghatározott cselekvést meghatározott intenzitással, illetve tartóssággal egy valós helyzetben végrehajt.

Ember embert cselekvésre tud készíteni; a cselekvésre készítés azonban csak akkor lehetséges, ha az ember tudja, hogy mit szeretne elérni, s a másik ember mit szeretne, s mit nem szeretne, illetve mit remélnek a cselekvéstől, s milyen félelmek élnek bennük. Ennek a cselekvésre készítésnek a pszichológiai alapja a motivációból eredeztethető. A motiváció, egy-egy ember motivációja nem ítéhető meg egyszerűen, nem határozható meg könnyen. Az aktuális viselkedés ugyanis nem vezethető vissza egyetlen motívumra. Mert ugyanaz a motívum egymástól eltérő viselkedéseket eredményezhet, s különböző motívumok hasonló viselkedést indíthatnak el, hozhatnak létre. S az ember hajlamos arra, hogy más ember motívumait eltúlozza; akkor is motiválnak értelmez egy viselkedési megnyilvánulást, amikor külső vagy belső kényszer hatására következik csak be a viselkedés. Maga a cselekvő ember pedig hajlamos arra, hogy alábecsülje saját motívumainak szerepét, ezzel megítélését negatívan befolyásolja.

Feladat:

A feladatot párban oldják meg; válasszon magának munkatársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot! (Mindketten azonos feladatot oldjanak meg, de mindketten a saját füzetükben dolgozzanak!)

A Maslow-elv alapján írja le a hiány- és a növekedési szükségletek tartalmát egy-egy konkrét példa alapján!

MUNKANYAG

ÉLETCIKLUSOK

Az ember fejlődésének szakaszai, ciklusai vannak; vannak ciklusai az ember egyéni fejlődésének, a párkapcsolati fejlődésnek, s persze vannak ciklusai a családi életnek is. Ezek befolyásolják mind az egyéni, mind a csoportos – családi – életmódváltozást, –felfogást és értékváltozásokat.

Shakespeare Ahogy tetszik című színművének 2. felvonásában, Szabó Lőrinc fordításában ez a mondat is elhangzik:

"Színház az egész világ. / És színész benne minden férfi és nő: / Fellép s lelép: s mindenkit sok szerep vár / Életében, melynek hét felvonása / A hét kor."

Az életciklusok léte, s működése pszichológiai realitás. Adott életszinteket foglal magába, s ezek mindegyike tele van sajátos nehézségekkel és sajátos előnyökkel. A fejlődés egyik szintről a következőre nem szükségszerű, és ténylegesen nem is következik be, ha az ember nem tartja fenn az életciklusok egyensúlyát.

Az emberi élet különféle szakaszokon ível át a csecsemőkortól az öregkorig; minden ilyen életszakasz megfoghatóan valóságos, önálló realitás a maga sajátos törvényszerűségeivel, nehézségeivel és belső egyensúlyát lehetővé tevő ellensúlyjaival, s a velejáró élettapasztalattal.

1. Egyéni életciklusok

Erik Erikson életciklus-modellje – pszichoszociális modell – bemutatja azt a fázissorozatot, amelyen egy embernek fejlődése, érése során keresztül kell mennie. Erikson szerint minden fázist egy hozzá tartozó kibontakozási feladat jellemez; egy-egy életciklus sikeres megoldásának feladata. Ezt kell megoldania az embernek ahhoz, hogy teljes egyéniségként léphessen a következő életfázisba.

1. Bizalom a bizalmatlanság ellenében. A csecsemő – 1 éves korig – az anya-gyermek viszonyban küzd a környezet által nyújtott biztonságért.

2. Önállóság a szégyen és a kétségek ellenében. A kisgyerek – 2–3 éves kor – feladata, célja a szülő-gyermek viszonyban, hogy meg tudja állni a saját két lábán, meg tudja találni önállóságát a szégyen és kétség megtapasztalásai ellenére is, azáltal, hogy szert tesz az önkontroll képességére.

3. Kezdeményezés a bűntudat ellenében. A gyerek – 3–5 éves kor – a családban, társai körében keresi a cselekvés lehetőségeinek és magának az aktivitás integritását; él benne a tudás vágya és a törekvés a tudás megszerzésére, amelyet a belső agresszivitás szégyene és félelme árnyékol be.

4. Igyekezet a kisebbség ellenében. A prepubertás – 6–11 éves kor – korú gyerek kapcsolata a szomszédokkal és az iskolával; alkalmazkodás a társadalmi környezethez; a végzett munka öröme egyedül vagy társakkal; a sikertelenség és az önbizalomhiány érzéseinek kezelése.

5. Identitás az identitászavar ellenében. A serdülőkorú – 12–20 éves korú – gyerek kapcsolata az egyenrangúakkal és a külső csoportokkal; a felnőtt életforma modelljének keresése; küzdelem saját karakterének állandóságáért, a zavarok és kétségek ellentmondásainak megélése; a világnézet kialakulásának, befolyásolásának és a világ dolgaiban való eligazodás ideje.

6. Intimitás az elszigetelődés ellenében. A fiatal – 13–25 éves korú – baráti, szexuális és munkatársi kapcsolatai; törekvései arra, hogy konkrétan elkötelezze magát a kapcsolatokban; elveszíteni és megtalálni önmagát a másik emberben; az elszigetelődés és a távolságtartás, valamint a kapcsolatok ellentmondásainak feldolgozása.

7. Alkotás a stagnálás ellenében. A felnőtt ember – 26–60 éves korú – feltalálja-e önmagát a munkamegosztásban; részvétel egy háztartásban, küzdelem az egzisztenciáért, elvekért és az alkotásért; a stagnálás és a kudarcok érzéseivel szemben mit tehet, mit tegyen.

8. Integritás a kétségbeesés ellenében. Az öregkorban az ember viszonya a világhoz, szeretteihez, az emberiséghez; a bölcsesség elérése, eljutni önmaga és embertársainak szeretéséhez; szembenézni a halállal, abból merítve erőt, amit élete integritása ad; az élet értelmetlensége feletti kétségbeesés ellenében mit tehet és mit tegyen.

2. Párkapcsolati életciklusok

A pár határokat képez kifelé és befelé egymás individualitásának őrzése érdekében. Már a párkapcsolat rendszerszintjén is kitűnik, hogy a közel/távol (horizontális) viszonyhoz a fenn/lenn (vertikális) kapcsolatviszony rendelhető hozzá, s a két dimenzió egymással dinamikus összefüggésben áll. "Hány lépés távolságot" tart(hat) fenn egy pár egymástól, marad-e ez a távolság az idő (együttlétük) előrehaladtával? Milyen intimitásszinten stabil a kapcsolat?

A párkapcsolat fejlődése öt fő szakaszon megy keresztül. A szimbiózistól az elfogadásig a krízisen keresztül vezet az út; a pár tagjai nem egyforma ütemben és mértékben igénylik a távolodást.

1. Szimbiózis: A szerelem kezdeti szakaszában a pár szinte egybeolvad, a két ember határai összemosódnak. A különbségek, negatív érzelmek háttérbe szorulnak, a másiktól alkotott kép „rózsaszínű”, vagyis pozitív irányba torzul.

2. Leválás: A pár kezdi realisabban látni egymást, a különbségeket és a negatív tulajdonságokat is észreveszik, ami csalódást okozhat. Ezzel együtt elindul a másik megváltoztatására induló törekvés. Egy nyílt, vagy burkolt harc veszi kezdetét, melynek tétje egymás másságának elfogadása, az elvárások egyeztetése és kölcsönös elfogadása, a közös identitás kidolgozása. Ha ez sikerül, elindulhatnak az egyéni és közös fejlődés útján, ahol kölcsönösen támogatják egymást. Ha azonban a leválás nem sikeres, a szimbiózis elvesztése krízishez vezet.

3. Krízis: A szimbiotikus, egymást és a kapcsolatot rózsaszínűnek látó korszak lezárása krízishelyzetet eredményez. Veszekedés, elhidegülés következhet be, és a hiányokat a pár tagjai pótcselekvésekkel töltik ki. (Munka, alkohol és egyéb szenvedélyek, vagy egy külső, harmadik személy megjelenése.) Gyakran alakulnak ki hatalmi harcok; ilyenkor mindketten azt érzik, hogy ők tesznek többet a kapcsolatért, s igazágtalannak érzik a kialakult helyzetet.

4. Énközpontúság: A leválás nyomán a pár életében olyan szakasz következik, amikor a saját érdekeit mindkét fél előbbrevalónak tartja, mint a közös érdeket. Fontos annak megértése, hogy ez a pár fejlődésében teljesen normális szakasz. Ebben az időszakban nagyobb távolságra van szükségük, hogy tudjanak önmagukkal, igényeik és terveik változásával, eddig elért eredményeikkel, meg nem oldott problémáikkal foglalkozni. Ha a pár tagjai lehetőséget egymásnak a befelé fordulásra és új erőforrások felfedezésére, könnyebb átvészelni ezt az időt. Ha sikerül támogatniuk egymást abban, hogy külön-külön is megtalálják az érvényesülési lehetőségeiknek, érdeklődési körüknek legmegfelelőbb tevékenységeket és közösségeket, mindketten jobban fogják érezni magukat; ez a kapcsolatukat is erősíti hosszabb távon.

5. Elfogadás: A kapcsolat elmélyülése, a kölcsönös elköteleződés annak függvénye, hogy mennyire tudják a pár tagjai elfogadni egymás különbözőségét; mennyire támogatják egymás egyéni törekvéseit, mennyire vállalják saját érzéseiket és igényeiket. Amennyiben ez sikerül, a szimbiotikus szerelemből induló pár összezsírozódik, és kialakul a felnőtt, érett, stabil párkapcsolat. Az ilyen kapcsolatban jól működik a közelség-távolság szabályozása, az optimális távolság megtalálása.

Arthur Schopenhauer 19. századbeli német filozófus paradigmája (összehasonlításra alkalmazott példája) az optimális távolságról szól:

„Egy hideg téli napon egy csoport sündisznó összegújt, hogy melegükkel védjék egymást a megfagyástól. Hamarosan azonban érezni kezdték egymás tüskéit, ezért ismét eltávolodtak egymástól. Amikor meleget kívánva újból egymáshoz húzódtak, megisméltődött az előző kellemetlenség, ezért a kétfajta kín között ide – oda vándoroltak addig, amíg meg nem találták egymás között azt a távolságot, amely a legjobban megfelelt nekik.” (http://www.mondta.hu/arthur_schopenhauer/2)

Ezt az egyensúlyt csak az egészséges személyiség képes megtalálni, kialakítani és fenntartani. Az egészséges személyiség alapjai mindenképpen a szocializációban és azon belül, a családban találhatók meg.

3. Családi életciklusok

A család ökoszisztéma; ez az ökológiai rendszer egyrészt fenntartja a koherencia állapotát, tehát a benne létrejövő változások az egész szerkezetbe illeszkednek be, másrészt folyamatosan változik, a igazodik a külső-belső elvárásokhoz. A család olyan rendszer, amely koherenciája révén a tünetet vagy zavart is magában foglalja és hordozza, ezért a zavaró alkalmazkodási probléma, s a tüneti viselkedés is ellenáll a változást elérni akaró környezeti kísérleteknek.

A család speciális rendszerképződmény, amely egyszerre formális (intézményes, társadalmilag elfogadott, támogatott szerveződés) és informális, önkéntes, érzelmi alapon szövődő társas alakulat. A család tagjai között kölcsönös, egymással összefüggésben álló kapcsolatok jelennek meg, hatnak és érvényesülnek; olyan egymáshoz illeszkedő kapcsolatok érzelmi egysége, amely szerveződés családként azonosítja magát, és amely több, biológiailag kapcsolatban áll személyt foglal magába, s identitását generációkon át fenntartja. Rendszerként olyan csoport, amelynek tagjai

- befolyással vannak egymásra,
- családként definiálják magukat,
- koherenciát mutatnak (azonos értékrend, hit, meggyőződés, közös identitástudat).

Haley 1973-ban vezette be a családi életciklus fogalmát, hogy a folyamat fontos szakaszai és az átmenet időpontjai markánsabban kiemelődjenek:

1. az udvarlás periódusa,
2. a házasság korai szakasza,
3. az első gyermek születése, és a vele való törődés időszaka,
4. a házasság középső szakasza – a gyermekek iskoláskora,
5. a gyermekek „kirepülése a fészekből”,
6. nyugdíjaskor és öregkor,
7. a halál és a veszteségek korszaka.

Hill és Rodgers 1964-ben alkotta meg a maga családmódeljét. Ez a család önmegújításán alapszik és azon, hogy a család fontosabb eseményei megváltoztatják az egész interakciós és érzelmi rendszert.

1. újonnan házasodott pár, gyermek nélkül,
2. csecsemős család,
2. kisgyermekes család (2,5 – 6 éves korig),
4. család iskoláskorú gyermekkel (6– 12 éves korig),
5. család serdülő korú gyerekekkel,
6. a felnövekedett gyereket kibocsátó család,
7. magukra maradt, még aktív szülők családja,
8. inaktív öreg házaspár családja.

A családi életciklus lépései Eric Erikson nyomán:

1. udvarlás,
2. házasodás,
3. első gyermek várása – terhesség,
4. család csecsemővel,
5. család óvodáskorú gyermekkel,
6. család iskoláskorú gyermekkel,
7. család serdülővel,
8. család az elbocsátott gyermekkel – nagyszülőség.

Összefoglalás

Az ember fejlődésének szakaszai, ciklusai vannak; vannak ciklusai az ember egyéni fejlődésének, a párkapcsolati fejlődésnek, s persze vannak ciklusai a családi életnek is.

Az életciklusok léte, s működése pszichológiai realitás. Adott életszinteket foglal magába, s ezek mindegyike tele van sajátos nehézségekkel és sajátos előnyökkel.

Az emberi élet különféle szakaszokon ível át a csecsemőkortól az öregkorig; minden ilyen életszakasz megfoghatóan valóságos, önálló realitás a maga sajátos törvényszerűségeivel, nehézségeivel és belső egyensúlyát lehetővé tevő ellensúlyaival, s a velejáró élettapasztalattal.

Erik Erikson életciklus-modellje bemutatja azt a fázissorozatot, amelyen egy embernek fejlődése, érése során keresztül kell mennie. Erikson szerint minden fázist egy hozzá tartozó kibontakozási feladat jellemez; egy-egy életciklus sikeres megoldásának feladata. Ezt kell megoldania az embernek ahhoz, hogy teljes egyéniségként léphessen a következő életfázisba.

A párkapcsolat fejlődése öt fő szakaszon megy keresztül. A szimbiózistól az elfogadásig a krízisen keresztül vezet az út; a pár tagjai nem egyforma ütemben és mértékben igénylik a távolodást.

A család tagjai között kölcsönös, egymással összefüggésben álló kapcsolatok jelennek meg, hatnak és érvényesülnek; olyan egymáshoz illeszkedő kapcsolatok érzelmi egysége, amely szerveződés családként azonosítja magát, és amely több, biológiailag kapcsolatban áll személyt foglal magába, s identitását generációkon át fenntartja.

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

A szociológia egyre nagyobb figyelmet szentel az életmódnak, az életstílusoknak. Az életstílus, életmód a társadalmi gyakorlat hasznos tipizálási lehetősége, amely az egyén identitásának megismeréséhez is alapot szolgáltat. Ezek közé az elemek közé tartoznak a lakáskörülmények, az étkezés, a munka, a pihenés, a viselkedés és az öltözködés formái; az emberek alkalmazkodnak – vagy kénytelenek alkalmazkodni – az új feltételekhez, körülményekhez. Az életmód, életstílus értelmezése során figyelmet fordítunk az egészséges életmódra. Általánosan úgy fogalmazhatjuk meg, hogy az egészséggel kapcsolatos életmódok, életstílusok az egészségmagatartás olyan mintái, amelyek az emberek élethelyzete és az élethelehetőségek közti választáson alapulnak. Ezeket a választásokat kell körüljárnia ebben a tananyagban.

A tananyag elsajátításához aktivitás szükséges Öntől, ez az aktivitás a következő tevékenységekben jelentkezik:

- olvasott szakmai szöveget kell megértenie,
- olvasott szöveg feladattal vezetett feldolgozása;
- az olvasott szakmai szöveget a benne lévő feladatokhoz vezető útként értelmezve, problémaelemzésre, és problémafeltárássra van szükség,
- rendszerben kell gondolkodnia.

Önállóan kell információt gyűjtenie, értelmeznie; az önállóság persze relatív, mert a feladatok többségét munkatársaként választott párban oldja majd meg.

Akkor tud eredményesen tanulni, ha sorban halad a tananyagban, s a tananyag szerves részének tekinti a feladatokat. Tehát úgy tanulja e tananyagot, hogy sorban halad; a szükséges feladatokat megoldja, majd levonja a tananyaghoz tartozó következtetéseket! Ezt követően olvassa el többször az elméleti részét a tananyagnak!

A tanulás középpontjában a tananyag értő olvasása és a tananyagban szereplő feladatok megoldása szerepel. A tananyag értő olvasásakor mind a köznapi, mind a szaknyelvi szövegrészek alapos megértésére kell törekedni; úgy kell az olvasott szöveget értelmeznie a tanulónak, hogy a tartalmát mind a köznapi, mind a szakmai környezetben, szakmai beszélgetés keretében ne csupán reprodukálni tudja.

A tananyag tanulásának szerves része a tananyagba illesztett feladatok megoldása, a feladatok mind párban végzett szakmai megbeszéléseket és a megbeszélésekre támaszkodva a tanuló saját értelmezését, értékelését kívánják meg. Ezzel egyik oldalról fejlődik a tanuló olvasott szakmai szövegek beszélgetésbe való áttételének készsége, másik oldalról elérhető, hogy a valós élethelyzet modellezésével, a szakmai megbeszéléssel gyakorolja a tanuló a segítő helyzetek, illetve a szakmai partnerek páros interakcióinak lehetőségeit.

Az önellenőrző feladatok megoldása lehetőséget biztosít a tanulónak arra, hogy a tananyag tartalmát aktív módon átgondolja, a segítői munka folyamatait rendszerben lássa és láttassa.

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

A feladatot párban oldják meg; válasszon magának munkatársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot! (Mindketten azonos feladatot oldjanak meg, de mindketten a saját füzetükben dolgozzanak!)

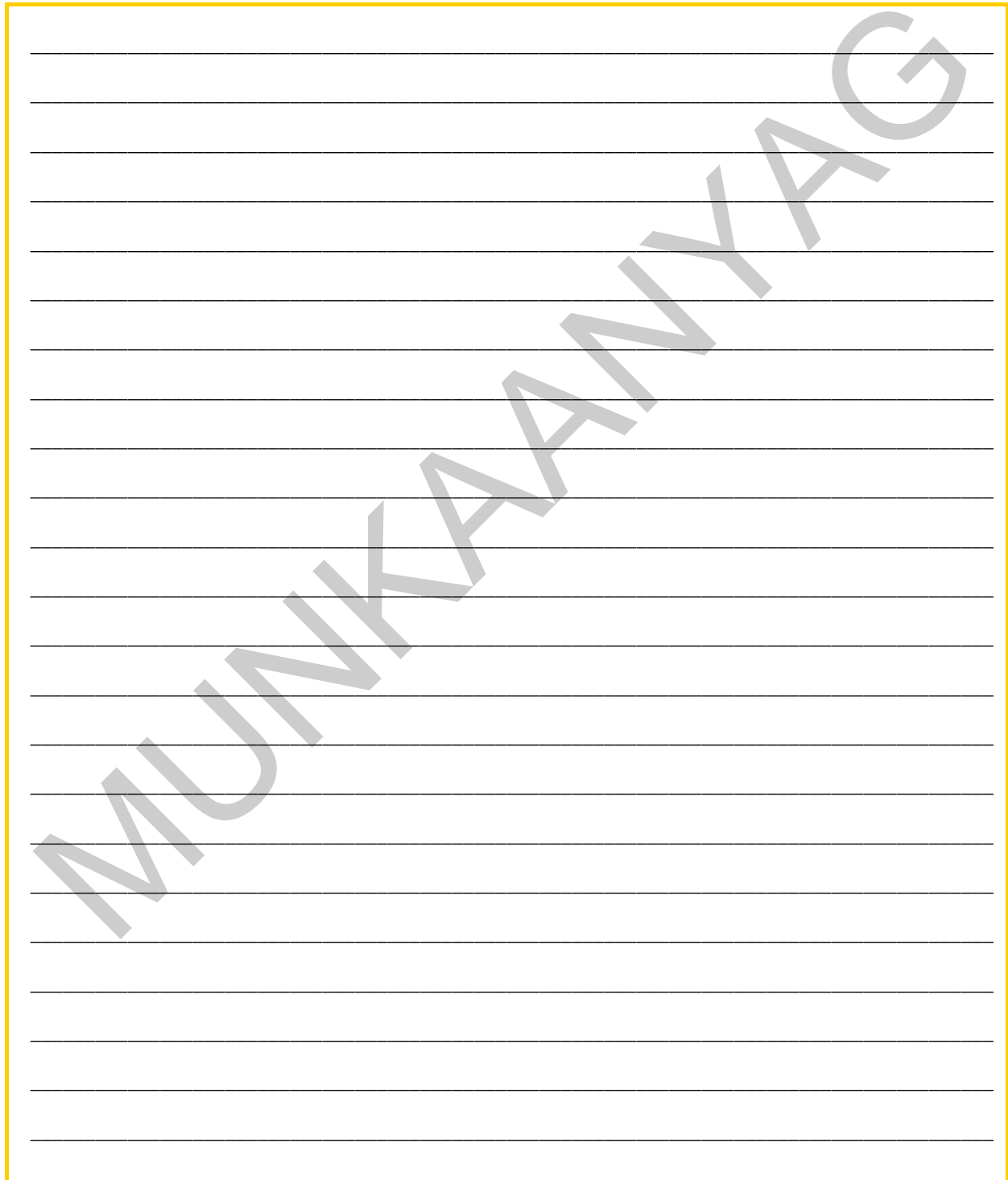
A család működése olyan folyamatokat foglal magában, amelyeket a család azért alkalmaz, hogy elérje céljait! Beszéljék meg, majd írja le, mit jelentenek a folyamatok és mit jelentenek a célok!

MUNKANYAG

2. feladat

A feladatot párban oldják meg; válasszon magának munkatársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot! (Mindketten azonos feladatot oldjanak meg, de mindketten a saját füzetükben dolgozzanak!)

A család és az életmód viszonylatában beszélje meg munkatársával, majd írja le, hogy gondolja Ön az anyagiak és a szociális helyzet hatását a család életmódjára!

4. feladat

A feladatot hárman oldják meg; válasszon magának munkatársakat, s velük együttműködve oldja meg a feladatot! (Mindhárman azonos feladatot oldjanak meg, de mindhárman a saját füzetükben dolgozzanak!)

Erikson egyéni és családi életciklus-modelljét hasonlítsa össze! Beszélje ezt meg munkatársával, majd az összefüggésekről készítsen írásbeli jegyzetet!

MEGOLDÁSOK

1. feladat

A feladatmegoldás lehetséges tartalma:

A család működése olyan folyamatokat foglal magában, amelyeket a család azért alkalmaz, hogy elérje céljait, a családtagok közötti kommunikációt, a célok kitűzését, a konfliktusmegoldást, a táplálkozást és a külső/belső források használatát. A reprodukív, a szexuális, a gazdasági és az oktatási cél valamikor valamennyi család központi céljai közé tartozott. Ezek napjainkra változtak, de a pszichológiai támasz megléte igen fontos cél marad az élet folyamán. A célokat könnyebb megvalósítani, ha a kommunikáció világos és egyenes. Ugyanakkor a családoknak szükségük van arra, hogy hozzáférhető külső és belső segítségforrásokkal rendelkezzenek, és érteniük kell ezek kihasználásához is.

2. feladat

A feladatmegoldás lehetséges tartalma:

A feladat megoldása arra épül, hogy a tanuló sztereotípiákban és típuszövegekben gondolkodik-e, vagy átgondolja, hogy az életmód, az életfelfogás és az életcélok különbözhetnek, de az anyagi és szociális viszonyok nem elsődlegesen determinálják ezeket. A determináció és a befolyás közötti különbségtételen van a hangsúly. E hangsúlyt meg tudja határozni a lokális és központi jogi helyzet és a segítség mértéke és módja.

3. feladat

A feladatmegoldás lehetséges tartalma:

A tanuló hozza a példát; a példa és a példában szereplő probléma lesz az egyrészt, a probléma megoldásához vezető döntési mechanizmus lesz a másrészt. Egyrészt azt kell figyelembe venni, hogy a tanuló a példában szereplő problémát hogyan exponálja; milyen jelzőket és minősítéseket alkalmaz. Másrészt azt kell figyelembe venni, hogy a döntések módja és színtere miként jelenik meg a történetben, s ehhez hogyan viszonyul a tanuló.

4. feladat

A feladatmegoldás lehetséges tartalma:

Az összehasonlítás alapján elmondható lesz az a megállapítás, hogy Erikson egyéni és családi életciklus-modellje összefügg egymással; a családi életciklus-modell ráilleszthető az egyéni életciklus-modellre.

IRODALOMJEGYZÉK

AJÁNLOTT IRODALOM

Csepeli György: Szociálpszichológia. Osiris Kiadó, Budapest, 1997.

Keresztes György: Szociális munka. NSZFI Budapest, 2008.

Soós Zsolt: A szociális munka alapjai. Comenius Bt., Pécs, 2005.

MUNKANYAG

A(z) 1356–06 modul 012–es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
55 762 01 0000 00 00	Ifjúságsegítő
54 762 01 0010 54 01	Rehabilitációs nevelő, segítő
54 762 01 0010 54 02	Szociális asszisztens
54 762 01 0010 54 03	Szociális, gyermek- és ifjúságvédelmi ügyintéző

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
40 óra

MUNKANYAG

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1–2008–0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.
Telefon: (1) 210–1065, Fax: (1) 210–1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató